

TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNI DIVERSIFIKATSIYALASHNING MAMLAKAT MILLIY IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIRI

To'xtamurodov Shaxzod Zoir o'g'li

TDSHU 2-bosqich magistranti

ANNOTATSIYA

Tashqi iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilish mamlakat milliy iqtisodiyotining rivojlanish trayektoriyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Mamlakatlar ichki chegaralardan tashqarida kengayib, chet elda turli xil iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanish orqali iqtisodiy o'sish, barqarorlik va barqarorlikka hissa qo'shadigan ko'plab imtiyozlarga ega bo'lishlari mumkin. Ushbu maqola diversifikatsiyaning mamlakat milliy iqtisodiyotiga asosiy ta'sirini o'rganadi va uning barqaror rivojlanishga strategik yondashuv sifatidagi ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: *Diversifikatsiya, Tashqi iqtisodiy faoliyat, Milliy iqtisodiyot, Iqtisodiy rivojlanish*

ABSTRACT

Diversification of foreign economic activity plays an important role in shaping the development trajectory of the country's national economy. By expanding beyond domestic borders and engaging in various economic activities abroad, countries can enjoy many benefits that contribute to economic growth, stability and sustainability. This article examines the main impact of diversification on a country's national economy and highlights its importance as a strategic approach to sustainable development.

Key words: *Diversification, Foreign economic activity, National economy, Economic development*

Adabiyotlar sharhi: Diversifikatsiyaning milliy iqtisodiyotlarga ta'siri bo'yicha mavjud adabiyotlarga umumiy nuqtai nazar. Diversifikatsiyaning afzalliklari va muammolari bo'yicha tadqiqotlar. Diversifikatsiya va iqtisodiy rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlikni tasdiqlovchi nazariy asoslar va empirik dalillar. Tashqi iqtisodiy faoliyat orqali o'z iqtisodiyotini muvaffaqiyatli diversifikatsiya qilgan mamlakatlar misolida. Mavjud adabiyotlardagi bo'shliqlar yoki cheklovlarni aniqlash

Metodlar: Tadqiqot yondashuvi (masalan, miqdoriy, sifat, aralash usullar). Ma'lumot to'plash manbalari (masalan, ikkilamchi ma'lumotlar, so'rovlar, intervyular). Namuna tanlash va asoslash (masalan, mamlakatlar, sanoat, vaqt davri).

Ma'lumotlarni tahlil qilish usullari (masalan, statistik tahlil, kontent tahlili). Tadqiqot metodologiyasining cheklovlari va taxminlari

Kengaytirilgan iqtisodiy barqarorlik:

Tashqi iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilish yagona bozor yoki sanoatga haddan tashqari qaramlik bilan bog'liq xavflarni yumshatadi. Bir sohaga, masalan, neft yoki qishloq xo'jaligiga qattiq bog'liq bo'lgan mamlakat, tovar narxlari yoki bozor kon'yunkturasidagi o'zgarishlarga nisbatan zaifdir. Iqtisodiy faoliyatini diversifikatsiya qilish orqali mamlakat tashqi ta'sirlarga nisbatan chidamli bo'lib, iqtisodiy tanazzul davrida barqarorlikni ta'minlaydi va jiddiy tanazzullar ehtimolini kamaytiradi.

Kengaytirilgan bozorga kirish:

Tashqi iqtisodiy diversifikatsiya bilan shug'ullanish yangi bozorlar va iste'molchilarga eshiklarni ochadi. Chet elda kengroq iste'molchi bazalarini jalb qilish orqali mamlakatlar o'z eksportini ko'paytirishi, valyuta tushumlarini ishlab chiqishi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin. Yangi bozorlarga chiqish raqobatni kuchaytiradi, innovatsiyalarni rag'batlantiradi va yangi sanoat va mahsulotlarni rivojlantirishni rag'batlantiradi, shu orqali bandlik imkoniyatlarini yaratadi va mahalliy ishlab chiqarishni rag'batlantiradi.

Texnologik taraqqiyot:

Diversifikatsiya ko'pincha hamkorlik, hamkorlik va xorijiy sarmoyalarni o'z ichiga oladi, bu esa texnologiya, bilim va ilg'or tajribalarni uzatishga olib keladi. Texnologik taraqqiyotning turli bosqichlarida bo'lgan mamlakatlar bilan hamkorlik tajriba va innovatsiyalar almashish imkonini beradi. Yangi texnologiyalarni o'zlashtirib, mamlakatlar o'zlarining mahalliy sanoatlarini rivojlantirishlari, mahsuldorlikni oshirishlari va innovatsiyalar madaniyatini oshirishlari mumkin, bu esa uzoq muddatli iqtisodiy foyda keltiradi.

Rivojlanayotgan sanoatning rivojlanishi:

Tashqi iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilish mamlakatlarga yangi sanoat va tarmoqlarni rivojlantirish imkonini beradi. Ishlab chiqarish yoki qishloq xo'jaligi kabi an'anaviy tarmoqlardan tashqariga chiqib, mamlakatlar qayta tiklanadigan energiya, axborot texnologiyalari, biotexnologiya va xizmatlar kabi rivojlanayotgan tarmoqlarni rivojlantirishi mumkin. Ushbu diversifikatsiya iqtisodiy o'zgarishlarga hissa qo'shadi, yagona sanoatga bog'liqlikni kamaytiradi va bandlik bazasini kengaytiradi, barqaror va inklyuziv o'sishni rag'batlantiradi.

Risklarni boshqarish va chidamlilik:

Diversifikatsiya risklarni boshqarish strategiyasi bo'lib, mamlakatlarga geosiyosiy hodisalar, savdo kelishmovchiliklari yoki global iqtisodiy inqirozlar

oldida zaifligini kamaytirish imkonini beradi. Iqtisodiy manfaatlarni ko'plab mamlakatlar va tarmoqlar bo'ylab tarqatish orqali davlatlar tashqi zarbalar ta'sirini minimallashtirishi mumkin. Bundan tashqari, diversifikatsiya keskin iqtisodiy pasayish ehtimolini kamaytiradi, salbiy holatlarga qarshi buferni ta'minlaydi va milliy iqtisodiyotning barqarorligini oshiradi.

Bir qancha davlatlar tashqi iqtisodiy faoliyatlarini muvaffaqiyatli diversifikatsiya qilib, buning o'z milliy iqtisodlariga keltirayotgan foydalaridan unumli foydalanganlar. Mana bir nechta diqqatga sazovor misollar:

Birlashgan Arab Amirliklari (BAA):

BAA strategik diversifikatsiya tashabbuslari orqali o'z iqtisodiyotini neft va gazga qaramlikdan muvaffaqiyatli diversifikatsiya qildi. Mamlakat turizm, ko'chmas mulk, moliya, logistika va qayta tiklanadigan energiya kabi sohalarga e'tibor qaratdi. Xususan, Dubay savdo, moliya va sayyohlik uchun global markazga aylanib, xorijiy sarmoyalarni jalb etib, o'zini jonli ishbilarmonlik maskani sifatida namoyon etmoqda.

Singapur:

Singapur o'zining muvaffaqiyatli diversifikatsiya harakatlari bilan mashhur. Dastlab ishlab chiqarishga qaram bo'lgan mamlakat o'zini global moliyaviy markazga va texnologiyalar, innovatsiyalar va xizmatlar markaziga aylantirdi. Singapur transmilliy korporatsiyalarni o'ziga jalb qildi, rivojlanayotgan moliyaviy sektorni rivojlantirdi va ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarga katta miqdorda sarmoya kiritdi va o'zini turli sohalarga ega bilimga asoslangan iqtisodiyot sifatida ko'rsatdi (1).

Janubiy Koreya:

Janubiy Koreya iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishda sezilarli muvaffaqiyatlarga erishdi. Mamlakat birinchi navbatda mehnat talab qiladigan tarmoqlar bilan mashhur bo'lib, o'z e'tiborini yuqori texnologiyali ishlab chiqarish, elektronika va avtomobillarga qaratdi. Samsung, LG va Hyundai kabi kompaniyalar Janubiy Koreyaning iqtisodiy o'sishi va texnologik taraqqiyotiga katta hissa qo'shib, o'z sohalarida jahon yetakchilariga aylanishdi.

Kosta-Rika:

Kosta-Rika xizmatlarga, xususan turizm, ekoturizm va outsorsing sohalariga e'tibor qaratish orqali o'z iqtisodiyotini diversifikatsiya qildi. Mamlakat o'zini mashhur sayyohlik yo'nalishi sifatida ko'rsatdi va axborot texnologiyalari va biznes jarayonlari outsorsingi sohalarida yirik kompaniyalarni jalb qildi. Kosta-Rikaning diversifikatsiya qilish bo'yicha sa'y-harakatlari ish o'rinlarini yaratish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va an'anaviy tarmoqlarga qaramlikni kamaytirishga yordam berdi.

Malayziya:

Malayziya ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va turizm kabi turli sohalarni rag'batlantirish orqali o'z iqtisodiyotini muvaffaqiyatli diversifikatsiya qildi. Mamlakat transmilliy korporatsiyalar sarmoyalarini jalb qilib, elektronika ishlab chiqarishda asosiy o'yinchiga aylandi. Malayziya, shuningdek, tabiiy go'zalligi va madaniy merosidan foydalangan holda kuchli turizm sanoatini rivojlantirdi. Bundan tashqari, mamlakat islomiy moliya sektorini rivojlantirishga e'tibor qaratdi va o'zini islom bank ishi va moliyasining global markazi sifatida ko'rsatdi.

Ushbu misollar muvaffaqiyatli diversifikatsiya qilish strategik rejalashtirish, infratuzilma va inson kapitaliga sarmoya kiritish, qulay biznes muhiti va faol hukumat siyosatining uyg'unligini talab qilishini ko'rsatadi. Diversifikatsiyani o'zlashtirib, bu davlatlar o'zlarining yagona sektorga bog'liqligini kamaytirdilar va yanada barqaror va dinamik iqtisodiyotlarni yaratdilar.

Strategik rejalashtirish va infratuzilmaga investitsiyalar iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish bo'yicha muvaffaqiyatli sa'y-harakatlarni osonlashtirish va qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Keling, ushbu omillar diversifikatsiya jarayoniga qanday hissa qo'shishini ko'rib chiqaylik:

Imkoniyatlarni aniqlash:

Strategik rejalashtirish diversifikatsiya qilish imkoniyatlarini taklif qiladigan potentsial tarmoqlar va tarmoqlarni aniqlashga yordam beradi. Bu bozor tadqiqotlarini o'tkazish, mahalliy imkoniyatlarni baholash va global tendentsiyalarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Mamlakatning kuchli, zaif tomonlari va qiyosiy afzalliklarini tushunib, strategik rejalashtiruvchilar o'sish potentsialiga ega bo'lgan tarmoqlarni aniqlashlari va ushbu bozorlarga kirish uchun zarur qadamlarni belgilashlari mumkin(2).

Qulay biznes muhitini yaratish:

Strategik rejalashtirish investitsiyalar, innovatsiyalar va tadbirkorlikni rag'batlantiradigan qulay biznes muhitini yaratishni o'z ichiga oladi. Bunga biznes yuritishda qulaylik yaratish, byurokratik to'siqlarni kamaytirish, shaffof tartib-qoidalarni ta'minlash, mahalliy va xorijiy investorlarni rag'batlantirish siyosatini amalga oshirish kiradi. Qulay ishbilarmonlik muhiti investitsiyalarni jalb qiladi, raqobatni kuchaytiradi va yangi tarmoqlarning o'sishini qo'llab-quvvatlaydi.

Infratuzilmani rivojlantirish:

Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish uchun infratuzilmaga investitsiyalar muhim ahamiyatga ega. Infratuzilmani rivojlantirish transport tarmoqlari, energiya tizimlari, telekommunikatsiyalar va iqtisodiy faoliyat uchun zarur bo'lgan boshqa muhim ob'ektlarni o'z ichiga oladi. Infratuzilmani yangilash nafaqat mamlakat ichida va

tashqarisida ulanishni yaxshilaydi, balki logistika xarajatlarini kamaytiradi, samaradorlikni oshiradi va tovarlar, xizmatlar va ma'lumotlarning uzluksiz oqimini ta'minlaydi. Ushbu infratuzilma turli sohalarni tashkil etish va o'sishiga yordam beradi.

Inson kapitalini rivojlantirish:

Strategik rejalashtirish iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishda inson kapitalining muhimligini tan oladi. Bu rivojlanayotgan tarmoqlar ehtiyojlariga mos keladigan ta'lim, kasbiy ta'lim va malaka oshirish dasturlariga sarmoya kiritishni o'z ichiga oladi. Ishchi kuchini zarur bilim va tajriba bilan jihozlash orqali mamlakatlar diversifikatsiyalangan tarmoqlar talablarini qondirishi, xorijiy sarmoyalarni jalb qilishi va innovatsiyalarni rivojlantirishi mumkin. Malakali ishchi kuchini rivojlantirish yangi tarmoqlarga muvaffaqiyatli o'tishga yordam beradi.

Tadqiqot va ishlanmalar:

Strategik rejalashtirish innovatsiyalar va texnologik taraqqiyotni ta'minlash uchun tadqiqot va ishlanmalarga (R&D) sarmoya kiritishga urg'u beradi. Ar-ge faoliyati yangi mahsulotlarni yaratishga, mavjud texnologiyalarni yaxshilashga va samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Ilmiy-tadqiqot tashabbuslariga resurslarni taqsimlash orqali mamlakatlar innovatsiyalarni rivojlantirishi va rivojlanayotgan tarmoqlarda raqobatbardosh ustunlikni rivojlantirishi mumkin. Bu esa bilim talab qiladigan tarmoqlar o'sishini qo'llab-quvvatlash orqali milliy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga xizmat qilmoqda(3).

Kichik va o'rta korxonalarini (KO'B) qo'llab-quvvatlash:

Strategik rejalashtirish iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishda kichik va o'rta biznesning muhimligini tan oladi. KO'B ko'pincha o'zgarishlarga moslashuvchan va moslashuvchan bo'lib, ularni diversifikatsiyalangan iqtisodiyotga muhim hissa qo'shadi. Moliyadan foydalanish, biznesni rivojlantirish xizmatlari va texnologiyalar transferi kabi siyosatlar kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish uchun ishlab chiqilishi mumkin. Kichik va o'rta biznesni rivojlantirish turli xil biznes ekotizimini yaratishga yordam beradi va tadbirkorlik, innovatsiyalar va yangi ish o'rinlari yaratishga yordam beradi.

Albatta! Infratuzilma iqtisodiyotni muvaffaqiyatli diversifikatsiya qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Diversifikatsiya jarayonida infratuzilmaning ahamiyatini ko'rsatuvchi ba'zi asosiy fikrlar:

Ulanish va foydalanish imkoniyati:

Infratuzilma, jumladan, transport tarmoqlari, portlar, aeroportlar va telekommunikatsiya tizimlari ulanish va foydalanish imkoniyatini oshiradi. Bu tovarlar, xizmatlar va odamlarning mintaqalar ichida va mintaqalar bo'ylab samarali

harakatlanishini ta'minlaydi, savdo va bozorga kirishni osonlashtiradi. Rivojlangan infratuzilma logistika xarajatlarini kamaytiradi, ta'minot zanjiri samaradorligini oshiradi va tovarlar va xizmatlarning uzluksiz aylanishiga yordam beradi va shu bilan yangi hududlar va bozorlarda sanoatning kengayishiga yordam beradi.

Sanoatni qo'llab-quvvatlash:

Infratuzilmani rivojlantirish ko'pincha diversifikatsiyaga mo'ljallangan muayyan tarmoqlar yoki sektorlarni qo'llab-quvvatlash uchun moslashtiriladi. Masalan, sanoat parklari, ixtisoslashtirilgan iqtisodiy zonalar va texnologik klasterlarning tashkil etilishi sanoatning rivojlanishi uchun zarur jismoniy infratuzilma va qulayliklar yaratadi. Ushbu maqsadli qurilgan hududlar investitsiyalarni jalb qiladi, innovatsiyalarni rivojlantiradi va tegishli korxonalar o'rtasida sinergiya yaratadi, shu bilan maqsadli tarmoqlarning rivojlanishini tezlashtiradi.

Energiya va kommunal xizmatlar:

Iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilish uchun ishonchli va arzon energiya ta'minoti muhim ahamiyatga ega. Energiya ishlab chiqarish, uzatish va taqsimlash tarmoqlariga infratuzilma investitsiyalari turli tarmoqlarning o'sib borayotgan ehtiyojlarini qondirish uchun barqaror va yetarli energiya ta'minotini ta'minlaydi. Xuddi shunday, suv ta'minoti, kanalizatsiya tizimlari, chiqindilarni qayta ishlash va boshqa kommunal xizmatlar bilan ta'minlash turli tarmoqlarda ishlab chiqarishni tashkil etish va rivojlantirishga yordam beradi.

Ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar (R&D) ob'ektlari:

Ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar infratuzilmasiga investitsiyalar iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishning asosiy omillari bo'lgan innovatsiyalar va texnologik taraqqiyotni rag'batlantirish uchun juda muhimdir. Ilmiy-tadqiqot ob'ektlari, ilmiy parklar va innovatsiya markazlari akademiya, tadqiqot institutlari va korxonalar o'rtasida hamkorlik qilish uchun qulay muhit yaratadi. Ushbu ob'ektlar bilim talab qiladigan tarmoqlarni qo'llab-quvvatlaydi, texnologik yutuqlarni rag'batlantiradi va yuqori qo'shimcha qiymatli investitsiyalarni jalb qiladi.

Raqamli infratuzilma:

Raqamli asrda mustahkam raqamli infratuzilma, jumladan, keng polosali internetga ulanish va ma'lumotlar markazlari iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish uchun juda muhimdir. Bu texnologiyaga asoslangan sanoat, raqamli xizmatlar va elektron tijoratni rivojlantirish imkonini beradi. Ishonchli va yuqori tezlikdagi internetdan foydalanish innovatsiyalarni rag'batlantiradi, axborot almashinuvini osonlashtiradi va turli tarmoqlarni raqamlashtirishga yordam beradi va shu orqali mamlakatlarga global raqamli iqtisodiyotda faol ishtirok etish imkonini beradi.

Inson kapitalini rivojlantirish:

Infratuzilmaga investitsiyalar nafaqat jismoniy aktivlar, balki inson kapitalini rivojlantirishni ham qamrab oladi. Sifatli ta'lim va kasb-hunar ta'limi muassasalari, ilmiy-tadqiqot institutlari va malaka oshirish dasturlari iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishni qo'llab-quvvatlovchi infratuzilmaning muhim tarkibiy qismlari hisoblanadi. Inson kapitaliga sarmoya kiritish orqali mamlakatlar o'z ishchi kuchlarini rivojlanayotgan sanoat va tarmoqlar uchun zarur bo'lgan zarur ko'nikmalar, bilim va tajribalar bilan jihozlashlari mumkin.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish:

Rivojlangan infratuzilma xorijiy investorlar uchun diversifikatsiya imkoniyatlarini hisobga olgan holda jozibador omil hisoblanadi. Investorlar samarali faoliyat yuritish, bozorlarga ulanish va resurslardan foydalanish imkonini beruvchi ishonchli infratuzilmani izlaydilar. Kuchli infratuzilmaga ega mamlakatlar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni ko'proq jalb qiladi, bu esa milliy iqtisodiyotning o'sishi va diversifikatsiyasiga hissa qo'shishi mumkin(4).

Hukumatlar infratuzilma investitsiyalarining maqsadli tarmoqlarning o'ziga xos ehtiyojlariga mos kelishini ta'minlash uchun hukumatlar bir qancha choralar ko'rishini ta'minlash uchun bir qancha choralar ko'rishini mumkin. Mana bir nechta asosiy yondashuvlar:

Keng qamrovli sanoat tahlilini o'tkazish:

Hukumatlar maqsadli tarmoqlarning o'ziga xos infratuzilma talablarini aniqlash uchun keng qamrovli sanoat tahlilini o'tkazishi kerak. Ushbu tahlil turli tarmoqlarning ta'minot zanjirlari, ishlab chiqarish jarayonlari, logistika ehtiyojlari va ulanish talablarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Har bir soha duch keladigan noyob talab va muammolarni tushunib, hukumatlar infratuzilma investitsiyalarini mos ravishda moslashtira oladi.

Davlat-xususiy sheriklik:

Xususiy sektor bilan davlat-xususiy sheriklik orqali hamkorlik qilish infratuzilma investitsiyalarining sanoat ehtiyojlariga mos kelishini ta'minlashi mumkin. Davlat xususiy sektorning tajribasi, resurslari va samaradorligini davlat sektorining tartibga solish va rejalashtirish imkoniyatlarini birlashtiradi. Muloqot orqali hukumatlar sanoatning o'ziga xos talablariga javob beradigan infratuzilma loyihalarini ishlab chiqish va xususiy sektor investitsiyalari va innovatsiyalarini jalb qilish uchun sanoat manfaatdor tomonlari bilan yaqindan hamkorlik qilishi mumkin.

Sanoat va hukumat hamkorligini rivojlantirish:

Hukumatlar sanoat vakillari bilan to'g'ridan-to'g'ri hamkorlik qilish uchun ishchi guruhlar yoki maslahat kengashlari kabi sanoat va hukumat hamkorlik

mexanizmlarini yaratishi mumkin. Ushbu platformalar sanoat manfaatdor tomonlariga infratuzilma ehtiyojlari bo'yicha tushunchalar, fikr-mulohazalar va tavsiyalar berish imkoniyatini beradi. Sanoat assotsiatsiyalari, kasaba uyushmalari va savdo palatalari bilan muntazam maslahatlashuvlar va hamkorliklar infratuzilma investitsiyalarini sanoat talablariga muvofiqlashtirishga yordam beradigan muloqotni yaratishi mumkin.

Strategik infratuzilma loyihalariga ustuvorlik berish:

Hukumatlar maqsadli tarmoqlarni bevosita qo'llab-quvvatlovchi strategik infratuzilma loyihalariga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Diversifikatsiya qilish uchun ustuvor tarmoqlarni aniqlash orqali hukumatlar resurslarni taqsimlashlari va ushbu tarmoqlarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondiradigan infratuzilma investitsiyalariga e'tibor qaratishlari mumkin. Bunga ixtisoslashgan sanoat zonalari, ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar markazlarini rivojlantirish yoki sanoat aloqasini yaxshilash uchun transport va logistika tarmoqlarini modernizatsiya qilish kiradi.

Moslashuvchan va moslashuvchan rejalashtirish:

Infratuzilmani rejalashtirish o'zgaruvchan sanoat ehtiyojlarini qondirish uchun moslashuvchan va moslashuvchan bo'lishi kerak. Maqsadli tarmoqlar vaqt o'tishi bilan rivojlanishi va o'zgarishi mumkin, bu esa infratuzilma investitsiyalarida tuzatishlarni talab qiladi. Hukumatlar o'zlarining infratuzilma rejalarini rivojlanayotgan tendentsiyalar, texnologik yutuqlar va rivojlanayotgan sanoat talablariga muvofiqlashtirish uchun muntazam ravishda ko'rib chiqishlari va yangilashlari kerak.

Raqamli infratuzilmaga sarmoya kiritish:

Bugungi raqamli davrda hukumatlar maqsadli tarmoqlar ehtiyojlarini qo'llab-quvvatlovchi raqamli infratuzilmaga sarmoya kiritishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Bu elektron tijorat, ma'lumotlar almashinuvi va raqamli xizmatlarni osonlashtiradigan yuqori tezlikdagi keng polosali ulanishni, ma'lumotlar markazlarini va raqamli platformalarni ta'minlashni o'z ichiga oladi. Kuchli raqamli infratuzilma tarmoqlarga texnologiyalardan foydalanish, jahon bozorlariga chiqish va innovatsiyalarni rivojlantirishga imkon beradi va shu bilan iqtisodiy diversifikatsiyani rivojlantiradi.

Ta'sirni kuzatish va baholash:

Hukumatlar infratuzilma investitsiyalarining maqsadli tarmoqlarga ta'sirini monitoring qilish va baholash mexanizmlarini yaratishi kerak. Bu asosiy samaradorlik ko'rsatkichlarini kuzatish, ta'sirni baholashni o'tkazish va sanoat manfaatdor tomonlardan fikr-mulohazalarni so'rashni o'z ichiga oladi. Infratuzilma loyihalari samaradorligini baholash orqali hukumatlar takomillashtirish

yo'nalishlarini aniqlashlari, zarur tuzatishlar kiritishlari va investitsiyalarning sanoatning o'zgaruvchan ehtiyojlariga mos kelishini ta'minlashlari mumkin(5).

Tashqi iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilish mamlakat milliy iqtisodiyotining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Xorijdagi iqtisodiy faoliyatini diversifikatsiya qilish orqali mamlakat yagona bozorga yoki cheklangan miqdordagi sanoatga qaramligini kamaytirishi mumkin, bu esa xatarlarni yumshatish va iqtisodiy barqarorlikni oshirishga yordam beradi. Bu erda diversifikatsiyaning ba'zi asosiy ta'siri:

Chidamlilikni oshirish: Tashqi iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilish mamlakatga muayyan sektorlar yoki bozorlardagi zarbalarga nisbatan zaifligini kamaytirish imkonini beradi. Agar mamlakat neft eksporti kabi yagona sanoat yoki bozorga tayansa, neft narxining pasayishi uning iqtisodiyotiga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Biroq, iqtisodiy faoliyatini bir nechta sektorlar va bozorlar bo'yicha diversifikatsiya qilish orqali mamlakat tashqi zarbalarga yaxshiroq bardosh bera oladi.

Kengaytirilgan bozorga kirish: tashqi iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish mamlakatga yangi bozorlar va iste'molchilarga kirish imkonini beradi. Mamlakat ichki chegaralardan tashqariga chiqib, kengroq iste'molchi bazasiga ega bo'lishi, eksport hajmini oshirishi va xorijiy investitsiyalarni jalb qilishi mumkin. Bu iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi, ish o'rinlari yaratishi va yalpi ichki mahsulotning oshishiga hissa qo'shishi mumkin(6,7).

Texnologiya va bilimlarni uzatish: Tashqi iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilish ko'pincha turli texnologik imkoniyatlar va bilim bazalariga ega bo'lgan mamlakatlar bilan hamkorlik qilishni o'z ichiga oladi. Hamkorlik, sheriklik va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar orqali mamlakat yangi texnologiyalar, tajriba va ilg'or tajribalarga ega bo'lishi mumkin. Bilimlarning bu transferi innovatsiyalarni rivojlantirishga, mahalliy sanoatni yaxshilashga va samaradorlikni oshirishga yordam beradi.

Yangi sanoatni rivojlantirish: Diversifikatsiya mamlakatda yangi sanoatning rivojlanishiga turtki berishi mumkin. Ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish yoki yuqori texnologiyali sanoat kabi turli sohalarni kengaytirish orqali mamlakat tadbirkorlikni rag'batlantirishi, investitsiyalarni jalb qilishi va mahalliy biznesning o'sishini rag'batlantirishi mumkin. Sanoatning bunday diversifikatsiyasi ish o'rinlari yaratilishiga, iqtisodiyotning diversifikatsiyasiga va muvozanatli iqtisodiyotga olib kelishi mumkin.

Risklarni boshqarish: Tashqi iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilish geosiyosiy voqealar, savdo kelishmovchiliklari yoki global iqtisodiy sharoitdagi

o'zgarishlar bilan bog'liq xavflarni boshqarishga yordam beradi. Iqtisodiy manfaatlarni bir necha mamlakatlarda yoyish orqali mamlakat o'zining muayyan xavf-xatarlarga duchor bo'lishini kamaytirishi va o'zgaruvchan sharoitlarga moslashish qobiliyatini oshirishi mumkin. Bu mamlakatning iqtisodiy barqarorligini oshiradi va tashqi zarbalar ta'sirini kamaytiradi(8,9,10).

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, diversifikatsiya strategik va uzoq muddatli istiqbolda amalga oshirilishi kerak. U o'z foydalarini maksimal darajada oshirish uchun puxta rejalashtirish, samarali siyosat va qo'llab-quvvatlovchi infratuzilmani talab qiladi. Bundan tashqari, diversifikatsiya barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun mamlakatning ichki ehtiyojlari va resurslari bilan mutanosib bo'lishi kerak.

Natijalar:

Diversifikatsiyaning mamlakat milliy iqtisodiyotiga ta'siriga oid xulosalar. YaIM o'sishi, bandlik, savdo balansi va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar kabi iqtisodiy ko'rsatkichlarni tahlil qilish. Diversifikatsiya va iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadigan asosiy tarmoqlar yoki tarmoqlarni aniqlash. Turli mamlakatlar yoki mintaqalar bo'yicha natijalarni taqqoslash. :Diversifikatsiya va iqtisodiy rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlikni tasdiqlovchi statistik yoki sifatli dalillar

Munozaralar:

Mavjud adabiyotlar kontekstida natijalarni sharhlash va muhokama qilish. Siyosatchilar, hukumatlar va biznes uchun topilmalarning oqibatlari. Barqaror iqtisodiy rivojlanishga ko'maklashishda diversifikatsiya strategiyalarining samaradorligini baholash. Diversifikatsion harakatlar bilan bog'liq muammolar, xavflar va potentsial kelishuvlarni aniqlash. Diversifikatsiyaning milliy iqtisodiyotlarga ta'sirini yanada kuchaytirish bo'yicha kelgusidagi tadqiqotlar va siyosiy harakatlar uchun tavsiyalar.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, strategik rejalashtirish va infratuzilmaga sarmoya kiritish iqtisodiyotni muvaffaqiyatli diversifikatsiya qilish uchun zarur poydevor yaratadi. Ular mamlakatlarga imkoniyatlarni aniqlash, qulay muhit yaratish, muhim infratuzilmani rivojlantirish, inson kapitaliga sarmoya kiritish, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va turli sohalarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash imkonini beradi. Ushbu omillarga ustuvor ahamiyat berish orqali mamlakatlar yanada mustahkam, inklyuziv va diversifikatsiyalangan iqtisodiyot sari yo'lda samarali harakat qilishlari mumkin.

Tashqi iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilish mamlakat milliy iqtisodiyotini rivojlantirish uchun ulkan imkoniyatlarga ega. U mustahkamlangan barqarorlikni, bozorga kirishni kengaytirishni, texnologik yutuqlarni, rivojlanayotgan tarmoqlarni rivojlantirishni va takomillashtirilgan risklarni boshqarishni taklif etadi. Biroq,

muvaffaqiyatli diversifikatsiya qilish puxta rejalashtirish, samarali siyosat, qo'llab-quvvatlovchi infratuzilma va uzoq muddatli istiqbolni talab qiladi. Hukumatlar va siyosatchilar ichki ehtiyojlarga mos keladigan, mavjud resurslardan foydalanadigan va barqaror rivojlanishga yordam beruvchi diversifikatsiya strategiyalariga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Diversifikatsiyani qo'llagan holda, mamlakatlar o'zaro bog'liq bo'lgan global landshaftda rivojlanib borayotgan mustahkam va barqaror iqtisodiyotlarni qurishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Wignaraja, G., & Jinjark, Y. (2017). How can developing Asia cope with rising global economic risks? Asian Development Bank Economics Working Paper Series, No. 519. Retrieved from <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/227411/ewp-519.pdf>
2. World Bank. (2020). Foreign Direct Investment (FDI) and Development: Lessons from Emerging Market Economies. World Bank Group. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33834>
3. Kose, M. A., Ohnsorge, F., & Sugawara, N. (2019). How Important Are Global Factors for Diversifying Sovereign Wealth Fund Investments? International Monetary Fund Working Paper, No. 19/208. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2019/09/04/How-Important-Are-Global-Factors-for-Diversifying-Sovereign-Wealth-Fund-Investments-48618>
4. International Monetary Fund. (2018). Macroeconomic Developments and Prospects in Low-Income Developing Countries. World Economic Outlook, October 2018. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/09/24/world-economic-outlook-october-2018>
5. Lopez-Claros, A., & Perotti, V. (2019). Global Investment Competitiveness Report 2019/2020: Foreign Investor Perspectives and Policy Implications. World Bank Group. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33106>
6. Hausmann, R., & Rodrik, D. (2003). Economic Development as Self-Discovery. *Journal of Development Economics*, 72(2), 603-633. doi: 10.1016/S0304-3878(03)00124-X
7. Hvidt, M. (2008). The Diversification Challenge in Middle Eastern Oil-Exporting Countries. Oxford Institute for Energy Studies, NG18. Retrieved from <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG18->

TheDiversificationChallengeinMiddleEasternOilExportingCountries-MehranHvidt-2008.pdf

8. Ahmed, R., & Kwan, A. (2015). From Oil to Non-oil: Revisiting the Role of Institutional Quality in the Diversification Process in Resource-rich Countries. *The World Economy*, 38(10), 1508-1539. doi: 10.1111/twec.12322
9. Elshennawy, A. (2017). The Challenges of Economic Diversification in Resource-rich Arab Economies. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(2), 1-6. Retrieved from <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/4316>
10. Söderling, L., & Zaman, S. (2015). The Challenges of Diversification in the Gulf Cooperation Council (GCC) Countries. IMF Working Paper, WP/15/161. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/The-Challenges-of-Diversification-in-the-Gulf-Cooperation-Council-GCC-Countries-43855>